

ROMANTIKA S POLICIÍ ZA ZÁDY

Jáchym Topol (*1962)

„Myslím, že jsme oficiální kulturu naprosto ignorovali. Měl jsem na gymnáziu třídní učitelku Hanu Posseltovou, která mne velmi ovlivnila, překládala Márqueze a další světové autory, čili jsem věděl, že občas náhodou vyjdou dobré knihy tiskem a stojí za to si je obstarat. Ale tím to vlastně končilo – oficiální kulturní život, povolení spisovatelé nebo normalizační divadlo, o to jsem se nezajímal, nebyl důvod. Pamatuju si jen jednu časnou osobní zkušenost s tehdejším kulturním provozem: na Malé Straně, v divadle Rubín, byl program ‚Zelené peří‘, dělal ho divadelník Zdeněk Potužil, který se snažil prosazovat trochu ‚avantgardní‘ věci. Jakási známá [...] nás, tedy mě a bratra, k Potužilovi zavedla: pojďte, bude to skvělý, Filip bude hrát na klavír a zpívat Jáchymovy texty. Byli jsme hrozně mladí a já jsem se na to úplně třásl. Jenže Potužil nám řekl, že je to absurdní, že si to přece nikdo nevezme na triko, když náš táta je chartista atd atd. Tak jsme šli s bráchou domů, zrovna tam seděl Václav Havel, který pořádal koncert Plastiků a říkal: ‚No co, tak to kluci zahrajete u mě‘ – a za pár týdnů jsme jeli hrát k Havlovi na Hrádeček,“ popisuje svou situaci ve druhé polovině 70. let spisovatel Jáchym Topol.

Pro člověka, který přišel na svět po převratu nebo žil ve svobodné cizině, je možná zapotřebí věc trochu dovysvětlit. V Československu té doby stála mezi nezávislou a režimem schválenou kulturou jen málo prostupná pomyslná „zed“, kterou po zveřejnění Charty 77 ještě posílila masivní protidisidentská kampaň. Neoficiální kultura existovala v podzemí, pronásledovaná politickou policií – oficiální kulturu ovládala totalitní ideologie, cenzura a strach, že „chyba“ (například pracovní styk s disidentem) bude vzápětí ohodnocena ztrátou zaměstnání nebo jiným trestem. Začínající spisovatel mohl odhodit zásady, zahájit pouť komunistickými institucemi a publikovat neškodné či služební verše. Mohl také nepublikovat vůbec a psát do šuplíku – anebo vydávat svou práci jako strojopisný samizdat, se značným rizikem, že proti němu státní moc zakročí.

Jáchym Topol se narodil 4. srpna 1962 v Praze, v rodině básníka a dramatika Josefa Topola (1935–2015) a Jiřiny Topolové rozené Schulzové (1931–2016), dcery prozaika Karla Schulze. Vyrůstal s mladším bratrem Filipem (1965–2013) v intelektuálním a opozičním prostředí, otec byl významným a zakázaným umělcem, patřil k signatářům Charty 77. Bratři Topolovi nemuseli cestu do disentu komplikovaně hledat, ocitli se na ní přirozeně. Už v útlém věku projevovali neběžné nadání: Jáchym psal poezii, klavírista Filip ji začal zhudebňovat a už v roce 1978 hrál jako třináctiletý na zmiňovaném soukromém

koncertě ve venkovském domě Václava Havla, vystoupil před The Plastic People of the Universe. Roku 1979 založil Filip Topol se spolužáky ze základní školy hudební skupinu Psí vojáci, začal sám psát prózu a především texty k vlastním skladbám, stal se důležitým básníkem a hudebníkem své generace.

Ve stejném roce Jáchym Topol debutoval v samizdatu, v generačním Sborníku 79-1. Studoval tehdy gymnázium v Radotíně a pohyboval se v prostředí tvůrčích a podobně nezávisle smýšlejících přátel: *„Parta kamarádů se rozrůstala, ke konci 70. let do ní patřili Marek Hlupý, Vít Brukner, Vít Krůta, David Sýs, Martin Socha, Vít Kremlička, Viktor Karlík, můj bratr, Ján Mlynárik, Lucie Kašová, Gábina Fárová, Betina Landovská a Milena Grušová [...]. Určitě jsem na různé lidi zapomněl a taky to neumím časově určit, kdo se kdy objevil a tak. [...] Byli jsme normální nezávislá vlasatá parta, hodně jsme četli, psali a pařili, romantika, kluci dohromady s holkama, prostě to, co asi prožívá spousta dospívajících lidí. Akorát že člověk tenkrát musel počítat, že se může dostat velmi snadno do konfliktu s fízlama a že ti fízlové ho můžou chytit, fackovat, zavřít. [...] Většina z nás považovala za své vzory starší ‚androše‘, takový ten echt underground, Pavla Zajíčka, Ivana Martina Jirouse a další. Chtěli jsme být jako oni, až mi dělá trochu potíže to přiznat.“*

Obdiv ke starším lidem z undergroundu, tedy k těm, kteří se už dřív občansky i umělecky razantně vymezili vůči komunistickému aparátu, zmiňuje Jáchym Topol často – představovali inspiraci v tvorbě a také příklad, potřebný mimo jiné k tomu, aby člověk obstál v policejní šikaně: *„Pamatuju si na jeden výslech, na jakousi osobní iniciační chvíli. Někdy na přelomu sedmdesátých a 80. let mne vyslychal estébák Duchač, už ani nevím proč. Klečel jsem na zemi, kroutili mi ruce, fackovali mně, a ten Duchač pronášel takový přihlouplý kecy jako: ‚Tak co, porušujeme tvý lidský práva?‘ Mlčel jsem a dostal jsem další facku [...]. Dneska mi to připadá strašný, ale tehdy jsem to vnímal tak, že tohle přece už zažil tenhle a támhleten, takže nečelím něčemu až tak neobvyklému [...]. Potom mi ukazovali takzvané album rošťáků, fotky mániček, a já jsem vrtěl hlavou, že nikoho neznám, což byla naštěstí pravda. Ale najednou byl na jedné fotce Ivan neboli Váňa Bierhanzel a ti vycvičení fízlové samozřejmě hned poznali, že jsem zaváhal. Dostal jsem zase facku, ale vydržel jsem a nic jsem neřekl. Byl jsem na to pak hrozně hrdej.“*

V letech 1980–1981 patřil Jáchym Topol k okruhu autorů vydávajících samizdatový sborník X (Desítka) s literární přílohou Violit (vyšlo osm čísel), spolu s výtvarníkem Viktorem Karlíkem také pořádal knižní edici Pro více (1980–1984). Po maturitě (1981) studoval střední školu sociálně-právní, kterou nedokončil. V roce 1981 stál u zrodu hudební skupiny Národní třída, v níž působil jako zpěvák a textař. Krátce pracoval v dělnických profesích jako skladník, topič a nosič uhlí. Aby se vyhnul povinné vojenské

službě, simuloval s pomocí sympatizující lékařky duševní chorobu, několik měsíců strávil v léčebně. V letech 1986–1990 pobíral invalidní důchod.

Postupem času se Jáchym Topol seznamoval s lidmi z jiných disidentských okruhů, navštěvoval básníka a filozofa Egona Bondyho (občanským jménem Zbyňka Fischera), chodil do bytu rodiny Němcovy v Ječné či do hospody na Klamovku: *„Bydlel jsem v ulici U Lužického semináře na Malé Straně, Egon Bondy žil o pár set metrů výš v Nerudovce, ale urazit cestu k němu mi přesto trvalo dva roky, možná víc, zhruba od patnácti. Člověk, který používá dnešní technologie a žije v dnešní otevřené společnosti, si to asi neumí představit, ale tehdy bylo docela složité se s někým propojit. Nic nevíš, nemáš to kde zjistit, stydiš se. Já jsem z takzvané privilegované rodiny, Václav Havel mě učil jíst příborem, nicméně cestu k Bondymu jsem musel hledat sám. [...] Bondy mi později řekl, že mne seznámí s důležitými lidmi generačně blízkými, a poznal jsem díky němu Petra Placáka a J. H. Krchovského, což bylo vynikající, protože vůbec nevím, jak bych se s nimi jinak potkal.“*

V roce 1985 založil Jáchym Topol spolu s Viktorem Karlíkem a Ivanem Lamperem samizdatový časopis *Jednou nohou / Revolver Revue* (od převratu vychází oficiálně), kde působil jako šéfredaktor (do roku 1993) a redaktor (do roku 1994). Význam *Revolver Revue* byl značný. Šlo o čím dál profesionálněji vytvářený podzemní časopis s rostoucím nákladem, v němž kromě domácí tvorby vycházely také rozhovory, publicistické texty, ukázky ze světové literatury, která byla v Československu „na indexu“ a další. Jáchym Topol v té souvislosti vyzdvihuje význam Ivana Lampera (viz další portrét tohoto cyklu): *„Když se mezi námi někdy v polovině 80. let Lamper objevil, tak do našeho bohémského houfu najednou přišel člověk, který měl jasno. [...] Pro každé společenství je důležitý ten, kdo zformuluje věci, které ostatní do té chvíle třeba jenom cítí, ale nedovedou je pojmenovat a uspořádat, člověk, který určí směr. Ivan mne přivedl k zájmu o Polsko, pod jeho vlivem jsem podepsal Chartu 77. Ivan taky věděl, jak a proč dělat samizdat, aby to mělo smysl.“*

Poezii tiskl Jáchym Topol výhradně v samizdatu, často ve sbornících a pod pseudonymy (nejčastěji jako Jindra Tma). Samizdatově vydal i první básnické sbírky *Eskymáckej pes* (1982), *Stěhovavá tvář* (1983), *Noty pro podzimní bytost* (1984), *Náhodnejch 23* (1985), *Vlhký básně a jiný příběhy* (1988), *Miluju tě k zbláznění* (1988). V roce 1987 připojil svůj podpis k Prohlášení Charty 77, za rok podepsal i manifest opoziční skupiny České děti. Ve stejném roce byl zatčen za přechod hranic do Polska a rozšiřování materiálů, nepřátelských socialistickému zřízení. Topol s přáteli tehdy pašoval knihy – probíhalo to tak, že přešli zelenou hranici do Polska, na předem určeném místě nechali batoh s českou neoficiální literaturou, vzali stejný batoh s polskými publikacemi a vrátili se zpátky. Při zmiňované cestě chytila Topola spolu s Ivanem Lamperem pohraniční stráž: *„Nevím, jestli*

tušili, že jsme ‚političtí pašeráci‘, myslím, že spíš čekali, že máme na zádech vodku, uherský salám nebo něco takového – a že byli překvapení, když našli literaturu [...].“ Nakonec nebyli trestně stíhaní díky amnestii.

V roce 1988, kdy už se poměry v Československu nepatrně uvolňovaly, směl Jáchym Topol vycestovat do USA. Československé úřady možná počítaly s tím, že zůstane v emigraci, ale vrátil se domů a na jaře 1989 spoluzakládal disidentský politický časopis Sport. Ve dnech, kdy se v Československu začal hroutit komunismus, Sport se změnil v bulletin Informační servis a posléze v týdeník Respekt, kde Topol působil do roku 1991 jako redaktor. Zhruba od poloviny 90. let se živil jako spisovatel ve svobodném povolání, od roku 1996 studoval etnologii na Filozofické fakultě UK (studia nedokončil), v letech 2005–2007 opět pracoval v Respektu a mezi roky 2009 a 2011 v Lidových novinách. Po roce 1989 vydal řadu knih, například básnickou sbírku *V úterý bude válka* (1989) nebo prózy *Výlet k nádražní hale* (1994), *Sestra* (1994), *Anděl* (1995), *Trnová dívka* (1997, 2008), *Noční práce* (2001), *Kloktat dehet* (2005), *Supermarket sovětských hrdinů* (2007), *Chladnou zemí* (2009), *Citlivý člověk* (2017) a další díla. Je laureátem řady zahraničních a tuzemských cen, včetně české Státní ceny za literaturu (2017). V současné době Jáchym Topol pracuje jako programový ředitel Knihovny Václava Havla v Praze.

(Citace pocházejí z rozhovoru, který autor medailonu vedl s Jáchymem Topolem pro časopis Revolver Revue na podzim roku 2011.)

Autor textu Adam Drda